

Araştırma Notları

II. Meşrutiyet Dönemi Fikir Dergilerinden “Genç Kalemler”*

Dr. Arda ODABAŞI

Özet

Kasım 1910 - Ekim 1912 döneminde Selanik’te toplam 33 sayı yayınlanan Genç Kalemler, 1908 Devrimi ile başlayan II. Meşrutiyet döneminin önde gelen fikir dergilerinden biridir. İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin gayrı-resmî yayın organı olan ve toplumsal/siyasî gelişmelere bağlı olarak yayın süreci boyunca üç farklı aşamadan geçen Genç Kalemler, Türk milliyetçi ve halkçı hareketinin önemli sözcülerinden biri olmuştur. Osmanlılıktan Türkcülüğe geçişte önemli bir merhale olarak görünür. Bu akımın etkin bir sözcüsü olarak Türk Milliyetçiliği’nin gelişiminde belirleyici denebilecek bir rol oynamıştır.

Genç Kalemler, yeni bir hayat yaratmayı hedeflemiş bir grubun kitle iletişim aracıdır. Bu hayat, çağdaş bir toplum/ulusun laik ve ulusal hayatıdır. Aslında Genç Kalemler’in soyunduğu iş “ulus inşası”dır. Aydınlarla ve halka ulusal bilincin/kimliğin kazandırılması temel misyondur.

Genç Kalemler, II. Meşrutiyet dönemi basın ve fikir dünyası ile İttihat ve Terakki Cemiyeti’nden başka, sonraki dönemleri; özellikle yeni Türk devletinin kuruluşunu ve Cumhuriyet dönemindeki gelişmeleri

---

* Bu çalışma esas itibarıyla, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Bilimleri Anabilim Dalı’nda Doç. Dr. Mehmet Cem Pekman’ın danışmanlığında yapılmış ve Eylül 2006 tarihinde Prof. Dr. Özden Cankaya, Prof. Dr. Nurçay Türkoğlu, Prof. Dr. Yasemin İnceoğlu, Prof. Dr. Ahmet Şahinkaya ve Doç. Dr. Mehmet Cem Pekman’dan oluşan jüri önünde savunulmuş “II. Meşrutiyet Dönemi Basın ve Fikir Dünyasında Genç Kalemler Dergisi” başlıklı doktora tezinin “Sonuç” kısmının özetidir.

anlamak açısından da üzerinde dikkatle durulması gereken bir tarihsel kaynaktır.

anahtar kelimeler: *Genç Kalemler, Yeni Hayat, Yeni Lisan, Türk Milliyetçiliği, İttihat ve Terakki Cemiyeti, II. Meşrutiyet.*

Résumé

Publiée à Salonique 33 exemplaires en total entre 1910 et 1912, Genç Kalemler a été une revue d'opinion politique de la période ottomane des réformes, nommée II. Meşrutiyet. Cette période constitutionnelle avait commencé avec la révolution de 1908. La revue Genç Kalemler peut être définie comme l'organe non-officielle du Parti de l'Union et du Progrès (İttihat ve Terakki). Elle a connu, pendant sa publication, trois périodes différentes liées à la conjoncture socio-politique de l'époque et est devenue un important porte-parole du mouvement nationaliste turc. On peut dire qu'étant défenseur convaincu du nationalisme, elle a joué un rôle important dans le passage de l'ottomanisme (Osmanlılık) au nationalisme turc.

Genç Kalemler était un important moyen de des moyens de communication pour les intellectuels qui l'ont publié dont l'objectif était de créer une "nouvelle vie", c'est-à-dire une vie séculaire et nationale pour un peuple, qui allait devenir celui d'un Etat-nation moderne à construire. Dans ce sens-là, la revue s'était donnée la tâche de construire la nation turque en créant des sensibilités à l'égard de l'identité nationale chez les intellectuels et le peuple.

On peut considérer Genç Kalemler comme une source historique qui mérite de l'attention aussi bien pour comprendre les périodes des réformes ottomanes et les idées qui les ont engendrées (notamment II. Meşrutiyet et le Parti de l'Union et du progrès) que pour mieux saisir sur quelles bases la nouvelle nation turque et la république turque ont été créées.

mots-clés : *Genç Kalemler, Yeni Hayat, Yeni Lisan, nationalisme turc, Parti de l'union et du progrès (İttihat ve Terakki Cemiyeti), II. Meşrutiyet.*

Abstract

Young Pens, which was published totally as 33 numbers in Salonica (Selanik) in the periods of November 1910 - October 1912, is one of the leading opinion journals of the II. Constitutional Era (Ottoman Empire), which started with the Revolution of 1908. Young Pens, which is the unofficial public broadcast of "Committee of Union and Progress" (İttihat ve Terakki Cemiyeti), and which also passes through three different processes depending upon

social/political developments during its publication has become one of the crucial mouthpiece of Turkish Nationalistic and Populist Actions. It seems as an important stage in transition from the Ottomanism (Osmanlıcılık) to Turkish Nationalism. It has got an important role as an active mouthpiece of this movement as for developing Turkish Nationalism.

Young Pens is an important means of mass communication of a group, which has aimed at creating a "New Life". This life is the secular and national life of a contemporary society/nation. Actually, what Young Pens has really set to work is "nation-building". To make the intellectuals and the people conscious of national senses/identity is its basic mission.

Young Pens is a historical source which requires ultimate attention so as to comprehend the later-on periods, especially the construction of new Turkish nation and the developments of Republican Era, besides the press and intellectual life of the II. Constitutional Era and "Committee of Union and Progress".

keywords: *Young Pens, New Life Movement, New Language Movement, Turkish Nationalism, Committee of Union and Progress, II. Constitutional Era (Ottoman Empire).*

1908 Devrimi ve Fikir Dergiciliği

Osmanlı/Türk basın tarihinin dönüm noktalarından biri olan 1908 Jön Türk Devrimi'nin en önemli sonuçlarından biri, Fransız Devrimi'ndekinden bile daha çarpıcı bir "basın patlaması" olgusunun ortaya çıkışı ve basının toplum içindeki rolünün belirgin bir şekilde kuvvetlenmesi olmuştur. Hürriyet'in İlanı ve basın rejiminin fiilen (daha sonra hukuken) değişmesiyle birlikte, önceki dönemlerde görülmemiş biçimde, sayıda ve çeşitte gazete ve dergi yayın hayatına girmiştir. Her ne kadar bu süreli yayınların büyük bir kısmı uzun süre yaşayamamış olsa da II. Meşrutiyet yılları basın-yayın dünyası açısından son derece hareketli bir dönem olarak dikkat çeker. Süreli yayınların sayısındaki, çeşidindeki ve içeriğindeki zenginleşmeden başka, basım tekniklerinde önemli ilerlemeler kaydedilmiş, daha evvel görülmemiş tirajlar sağlanmış, okur kitlesi büyümüş, basın-yayın piyasası her anlamda genişlemiş ve yazılı kitle iletişim araçlarının toplum hayatındaki etkinliği artmıştır.

II. Meşrutiyet döneminde basın-yayın alanındaki hızlı gelişme ve zenginleşme genel olarak dergiciliğe, özel olarak fikir dergiciliğine de yansımıştır. Türk dergiciliği asıl sıçramasını bu dönemde gerçekleştirmiştir. Her türlü düşüncenin özellikle süreli yayınlar vasıtasıyla "efkâr-umumiye"ye sunulduğu, her fikrin/akımın kendi "naşir-i efkâr"ına sahip olduğu bu çarpıcı tartışma ortamında fikir dergileri de gerek nicelik gerekse nitelikçe ciddi bir atılım göstermişlerdir.

Bir Fikir Dergisi: Genç Kalemler

Kasım 1910 - Ekim 1912 tarih diliminde Selanik'te çıkan Genç Kalemler dergisi, II. Meşrutiyet dönemi fikir dergilerinin en önemlilerinden biri olarak boy gösterir. Genç Kalemler, önem verilen, kendisinden sıkça söz edilen bir süreli yayın olagelmıştır. Buna karşın, "Genç Kalemler kanonu"nun, bu kanonun temel unsuru olan (bizim adlandırmamızla) "Genç Kalemler incelemeleri"nin (ve bunlardan beslenen ikincil çalışmaların) tatmin edici derinlikte ve kapsamda olduğunu söylemek mümkün görünmemektedir. Dahası, gerek "Genç Kalemler kanonu"na dâhil olan ana metinler gerekse esas itibarıyla bu çalışmalardan beslenen ve bu çalışmaların sadık birer hayrül halefi konumunda olan ikincil kaynaklar metodolojik sorunlar ve ciddi bilgi hataları içermektedir. Dolayısıyla bu çalışmaları eleştirel bir perspektifle değerlendirmek zorunludur.

Genç Kalemler, ilk üç sayısı Manastır'da, son beş sayısı Selanik'te olmak üzere toplam sekiz sayı yayınlanan "Hüsün ve Şiir" dergisinin ardıllıdır. Genç Kalemler'in yayın hayatı Hüsün ve Şiir dergisinin isminin "Genç Kalemler" olarak değiştirilmesiyle başlar. Genç Kalemler incelemelerinde Hüsün ve Şiir üzerinde pek durulmaz. Dahası, ilgili çalışmalarda ileri sürülen ve ikincil çalışmalarda da tekrarlanan, Hüsün ve Şiir'in ilk üç sayısının tarihsiz yayınlandığı ve derginin

Haziran 1909'da yayın hayatına girdiği iddiaları da gerçek dışıdır. Hüsün ve Şiir'in ilk iki sayısının, şimdiye dek araştırmacıların haberdar olmadığı görülen, dış kapakları tarafımızdan bulunmuştur. Hüsün ve Şiir dergisi 14 Nisan 1910'da (1 Nisan 1326) yayın hayatına girmiştir. İkinci sayısı ise 28 Nisan 1910 (15 Nisan 1326) tarihlidir.

14 Nisan - 4 Ekim 1910 döneminde, Manastır ve Selanik'te toplam sekiz sayı çıkan Hüsün ve Şiir, II. Meşrutiyet dönemi dergilerinin ortalama bir örneği görüntüsü verir. Esas itibarıyla, daha çok gençlerin yazdığı bir edebiyat dergisi olsa da edebiyat/sanat dışı konulara (örneğin toplumbilime, Darwin'in Evrim Kuramı'na) gösterdiği ilgi dikkate değerdir.

Hüsün ve Şiir, gerek yazar kadrosu, gerek teknik özellikleri, gerekse içeriği itibarıyla Genç Kalemler dergisinin birinci cildinin (veya birinci devresinin) öncülüdür. Hüsün ve Şiir ile Genç Kalemler'in birinci cildi arasında, isim değişikliği ve idarî kadro dışında belirgin bir farklılık görülmez. Esas olan sürekliliktir.

Hüsün ve Şiir'in isminin değiştirilmesiyle 1910 yılının (kuvvetle muhtemelen) Kasım ayında yayın hayatı başlayan Genç Kalemler'in birinci cildini oluşturan ilk altı sayının da tarihsiz çıktığı iddia edilmiştir. Yine tarafımızdan bulunan bir dış kapak sayesinde bu cildin 2-10 numaralı ikinci nüshasının 13 Aralık 1910'da (30 Teşrinisani 1326) çıktığı belgelenmiştir. Dolayısıyla birinci cilt nüshalarının tarihsiz çıkmadıkları, sadece, dış kapakları bulunmadığı için bu tarihleri henüz bilmediğimiz hükmüne varmak gerekir.

Genç Kalemler incelemelerinin temel metodolojik kusurlarından biri, derginin tarihsel/toplumsal bağlamından kopararak ele alınması ve statik bir süreç olarak algılanmasıdır. Genç Kalemler ekibinin başlattığı dil (Yeni Lisan) hareketi esas odaklanılan konu olmuş ve dergi sürecinin temel uğrak noktası olarak kültürleştirilmiştir. Böylece Genç Kalemler dergisi ya sadece Yeni Lisan dolayımıyla tek bir aşama olarak veya Yeni Lisan öncesi ve sonrası olmak üzere iki devre halinde ele alınmış ve sunulmuştur.

Hâlbuki Genç Kalemler incelemelerindeki yerleşmiş kanının aksine, bir veya iki değil, üç Genç Kalemler'den söz etmek gerekir. Başka bir deyişle, Genç Kalemler dergisi üç farklı aşamadan geçmiştir ve bu farklılaşma dergiye ilişkin hemen her (teknik, yazar kadrosu, yayın çizgisi/içerik, ideoloji) düzlemde söz konusudur. "Süreç", süreklilikler kadar kopuşlar da içermektedir.

Birinci Devre

Genç Kalemler dört cilt halinde (toplam 33 sayı) yayınlanmıştır. Derginin birinci devresi altı sayıdan (1-9'dan 6-14'e) oluşan ilk cilde tekabül eder. Bu ilk

aşama takvim itibariyle Kasım 1910 - Mart 1911 tarihsel kesitine denk düşmektedir.

İçerik özellikleri/yayın çizgisi açısından Genç Kalemler'in birinci cildi, Hüsün ve Şiir gibi, aynı zamanda başka alanlara da ilgi gösteren tipik bir edebiyat dergisi görüntüsü verir. Bu aşamada dergide görülen hâkim edebiyat anlayışı Fecr-i Âtîcîdir. Bununla birlikte, milli edebiyat akımının naif belirtilerine rastlanır. Bu dönemde dil konusu çok az işlenmiştir ve dil itibariyle de dönemin genel eğilimine bağlı kalınmıştır. Dergide çok sayıda edebî ürün (özellikle manzume) yer alır ve bunların en önemli özelliği "kişisel" nitelikte (esas olarak aşk konulu) olmalarıdır.

Birinci aşamanın ideolojik/siyasî çizgisi, belirgin şekilde Osmanlıcı ve Batıcıdır. Türkçü yönelimin işaretleri görülse de bu, oldukça tecrit edilmiş bir haldedir. Bu tecrit olma durumu hem yazarlar (sadece Ali Canip ve Kâzım Nami Beylerin yazılarında görünmesi), hem alan (sadece dil ve edebiyat alanında o da kısmen görünmesi), hem de milliyetçiliğin düzlemi (sadece kültürel düzlemde o da kısmen görünmesi) açısından geçerlidir. Birinci aşamanın ideolojik/siyasî tonlaması sırayla (en koyudan en açığa), Osmanlıcı-Batıcı-Türkçü şeklindedir. Bu üçleme Genç Kalemler'in değişmezleri (süreklilikleri) arasında yer alır. Ancak, üçlemenin sırası/tonlaması sonraki devrelerde ciddi biçimde değişecektir.

Birinci devrenin dinamo işlevi gören yazarları, Ali Canip (Yöntem) ve Kâzım Nami (Duru) Beylerdir. Ali Canip Bey'e özellikle işaret etmek gerekir çünkü tüm Genç Kalemler sürecinde (üç aşamada da) değişmeyen en önemli sürekliliklerden biri odur. Ali Canip Bey, derginin kurucularından biri, gerçek yöneticisi, başyazarı ve en üretken yazardır. Kısacası, Genç Kalemler'in en önemli mimarıdır. Bugün, dergi ekibinin diğer önemli simaları olan Ziya Gökalp ile Ömer Seyfettin'in gölgesinde kalmış olması nedeniyle, bu durum özellikle belirtilmelidir. Bu vurgu sadece bir "hakkını verme" ihtiyacından kaynaklanmaz; iletişim/basın tarihimize bir not düşme açısından da zaruridir. Ali Canip Bey, Genç Kalemler içindeki belirleyici rolüyle, Türk dergicilik tarihinin önemli mensuplarından biri olmuştur.

Hüsün ve Şiir'den Genç Kalemler'e geçerken idarî kadroda yaşanan değişim, kalıcı olacağı için özellikle vurgulanmalıdır. Genç Kalemler'in 1-9 numaralı ilk nüshasından itibaren derginin sorumlu müdürü ve imtiyaz sahibi Nesimi Sarım Bey olmuş ve derginin yayını son buluncaya kadar da bu görevde kalmıştır. Diğer bir değişle, başlangıcından sonuna dek dergi idaresinin başında bulunan ve dolayısıyla hukuken de dergiden sorumlu olan kişi Nesimi Sarım Bey'dir. Bir diğer "süreklilik" olan Nesimi Sarım Bey için söylenmesi gereken en önemli şey, kendisinin aynı zamanda militan bir İttihatçı ve İttihat ve Terakki Cemiyeti Merkez-i Umumi kâtibi olmasıdır.

İttihat ve Terakki Cemiyeti ile Genç Kalemler arasındaki organik ilişkiye az sonra değinilecektir. Bu ilişki, ikinci ciltten (aşamadan) itibaren kesin olmakla birlikte, birinci cilt ve hatta Hüsün ve Şiir için de (aynı yoğunlukta olmasa da) geçerli olduğuna dair kimi işaretler mevcuttur. Nesimi Sarım Bey, bu işaretlerin en önemlilerinden biridir.

Süreklilik noktasında belirtilmesi gereken bir diğer husus, gerek Hüsün ve Şiir'in gerekse Genç Kalemler'in devrimci Jön Türk akımı/geleneği içinde yer alan yayınlar olmalarıdır. Dergi için "Genç Kalemler" gibi bir ismin seçilmesi bununla ilintili olsa gerektir. Genç Kalemler tüm yayın hayatı boyunca bu akım içinde kalmayı sürdürecektir. Dolayısıyla üç aşamada da II. Abdülhamit'in İstibdat Rejimi kesin olarak mahkûm edilmiş ve 1908 Devrimi savunulmuştur. Sultan II. Abdülhamit'in dergide sadece siyasî rejimiyle değil, "Türk düşmanlığı" ile de suçlanması anlamlıdır.

Genç Kalemler dergisinin kendisine hedef kitle olarak aydın gençliği seçtiği, gerek dergide yapılan kimi açıklamalardan gerekse dergi içeriğinden anlaşılmaktadır. Derginin siyasî/ideolojik konumlanması ve ilişkileri ile hedef kitlesi arasında yakın bir ilişki olduğu görülmektedir. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin ihtiyaçları ve çizgisiyle de uyumlu olan bu hedef-kitle belirlemesi, derginin tüm yayın hayatı boyunca geçerli kalmıştır. Adı ve içeriği, kurucuları, yazar kadrosu, çevresi ve hedef kitlesi göz önüne alınırsa, Genç Kalemler'in bir "gençlik dergisi" olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Bu aşamada beliren soru, "hangi gençlik?"tir ve bu soru, ikinci aşamasından itibaren Türk Milliyetçiliği'nin önde gelen temsilcilerinden olan Genç Kalemler için özellikle etnisite açısından cevaplandırılmalıdır. Derginin birinci aşaması için söylenebilecek şey, bu gençliğin "Osmanlı gençliği" olduğudur. Türklerin Türkçe olarak çıkardığı ve Türk entelijansiyasının entelektüel sınırları içinde kalan bir dergide "Osmanlı gençliği"nin fiiliyatta "Türk gençliği"ne varacağı gerçeği çok da önemli değildir. Birinci aşamada Genç Kalemler'in hedef-kitlesi Osmanlı gençliğidir. Sonraki aşamalarda bunun değişeceği görülecektir. Öyleyse, tüm süreçte hedef-kitle için "gençlik" üst başlığı hiç değişmeyecek de olsa alt maddelerde kopuşlar söz konusu olacaktır.

Gençlik eksenli bir Jön Türk yayını olmasıyla ilintili olarak, Genç Kalemler'in ilk devresinde görülen eski-yeni (dün-bugün) karşıtlığı ve yeni/bugün tarafında saf tutuş, sadece birinci devrenin değil tüm dergi sürecinin ana temellerinden birini oluşturur. Genç Kalemler'in içeriğindeki gençlik teması aslında, derginin tüm içerik omurgasını oluşturduğu görülen eski-yeni, dün-bugün çelişkisiyle ve tüm bunlar da hedef kitle olarak gençliğin seçilmesiyle uyumludur.

İkinci Devre

Genç Kalemler'in ikinci devresi, ikinci cildin ilk sayısı ile başlar ve bu cildin ilk 11 sayısını içerir (Numara 1 - 11). Bu devre takvim itibarıyla Nisan 1911 - Aralık 1911 tarih dilimine tekabül eder. Genç Kalemler'in "ikinci kuruluşu" olarak nitelenebilecek olan bu süreç, derginin gerek teknik yapısında gerek yazı kadrosunda gerek içeriğinde/yayın çizgisinde gerekse siyasî/ideolojik duruşunda belirgin bir dönüşümle kendini ortaya koyar. Bu kopuş daha en başta görüntüde kendini dışa vurur. Yeni devresinde Genç Kalemler'in ebadı büyümüştür.

Ali Canip - Ömer Seyfettin - Ziya Gökalp yoldaşlığı bu dönüşümün zeminini oluşturan temel unsurlardan biridir. İlk devre ile ikincisi arasındaki kopmalardan biri de zaten bu noktada gerçekleşir. Derginin yazı kadrosu belirgin bir dönüşüme uğrar. Yazar düzleminde ikinci devreye, kelimenin gerçek anlamıyla damga vuran, bu üç isimdir. Bu aşamada önemle belirtilmesi gereken (ve esas olarak bu üç isme odaklanıp derginin diğer mensuplarını ihmal eden Genç Kalemler çalışmalarında çoğunlukla atlanan) bir husus, Ömer Seyfettin ile Ziya Gökalp'in tanınmaya (ünlenmeye) başlamalarının Genç Kalemler döneminde gerçekleşeceği. Yoksa ilgili eserlerde yaratılan imajda olduğu gibi, Genç Kalemler'e "bugünkü ünleri ve nüfuzları" ile başlamış değildir. Bir yönüyle, Genç Kalemler sürecinin rahle-i tedrisinden geçerek sonraki (ve bugünkü) konumlarına ulaşabilmişlerdir. Ziya Gökalp'e ünlü "Gökalp" adını, bu müstearı daha evvel kendisi kullanan Ali Canip Bey'in bu dönemde vermiş olması bu durumun sembolik bir ifadesi gibidir.

İkinci cildiyle beraber Genç Kalemler'in II. Meşrutiyet basını ortalamasından koptuğu söylenebilir. Bu noktada belirleyici unsur, Genç Kalemler'in bir "dava dergisi"ne dönüşmesidir. İkinci cildin ilk sayısında başlatılan dil (Yeni Lisan) ve az sonra da edebiyat (Milli Edebiyat) hareketi Genç Kalemler'e, bugün de tanınmasını sağlayan kimliğini kazandırmıştır. Bu kimlik öylesine baskın bir konumdadır ki Genç Kalemler'in diğer devrelerinin ihmal edilmesine neden olagelmıştır. Bu baskın konumlandırma ve ihmal, farklı aşamalardan geçmiş bir süreli yayının statik bir şekilde yekpare bir bütün olarak algılanmasına ve sunulmasına neden olmuştur.

Ömer Seyfettin'in fikir babası olduğu ve çerçevesi "dilde sadeleşme ve uluslaşma" olarak belirlenebilecek olan "Yeni Lisan" davası, ikinci devreye damgasını vuran konudur. Bütün Yeni Lisan davasının içeriğini şu şekilde özetlemek mümkündür: Türkçeye sadece Türkçenin kuralları hâkim olacak ve Türkçe konuşma ve yazı dilleri (konuşma dili -İstanbul Türkçesi- lehine olmak üzere) aynı/tek olacaktır. Bu temel ilkelerden hareket eden Genç Kalemler, Edebiyat-ı Cedide'nin ve Fecri Âti'nin temsil ettiği dil anlayışını (ağdalı Osmanlıca) reddettiği gibi, tasfiyecilerin savunduğu arılaştırmaya (öz Türkçeciliğe) da karşı çıkmıştır.

İkinci devrenin asıl sorunsalı dil (dilde sadeleşme ve uluslaşma) ve edebiyat (edebiyatta uluslaşma/milli edebiyat) meselesidir. Dolayısıyla, ikinci devrede Genç Kalemler esas itibarıyla bir dil ve edebiyat dergisi olarak boy gösterir. Birinci devreden farklı olarak, dil meselesi dergi gündemine girmiş ve ön plana geçmiştir.

Edebî ürünler bu devrede de önemli bir yer tutar. Ancak, ilk devreye göre üç önemli fark söz konusudur. İlk olarak, bu devrenin edebî ürünleri öne sürülen dil anlayışının somut örnekleri, yani teorinin uygulamaya geçirilmiş halleridir. Dolayısıyla davanın parçası olarak işlevseldirler. İkinci olarak, yeni devrenin edebî ürünlerinde bir yandan aşk gibi kişisel konular varlığını sürdürürken, diğer yandan bu kişisel konulardan uzaklaşmaya başlanır ve toplumsal olana daha sık rastlanılır. Üçüncü olarak, birinci devrede edebî ürünler tahtında oturan “şiiir”in tahtına bu devrede “hikâye” türü ortak olmuş gibidir.

İkinci devrede artık Genç Kalemler Fecr-i Âtîci çizgiden kurtulur ve Milli Edebiyat akımının yayın organı (ve başlatıcısı) olarak boy gösterir. Ayrıca, ilk devreye göre çok daha “sosyal faydacı” bir edebiyat anlayışına kayılmıştır. Bunlardan başka, bir davaya adanma, doğal olarak dergiyi, iddialı ve tartışmacı bir yayına dönüştürür. Yeni Lisan ve Milli Edebiyat hareketi dönemin özellikle İstanbul aydınları arasında ciddi bir tepki doğurmuş ve Genç Kalemler ile bu aydınlar arasında sert polemiklerin yaşanmasına neden olmuştur. Yeni Lisan/Milli Edebiyat tartışmaları aslında bir açıdan çevre ile merkezin karşı karşıya gelişidir. Bir Selanik dergisi olan Genç Kalemler, bir yönüyle, (sürelî yayınlar düzleminde özellikle Servet-i Fünun’un temsil ettiği) payitahtın kozmopolitizmine karşı taşranın ulusal tepkisini temsil eder.

Genç Kalemler’in başlattığı ve güçlü bir yankı bulan dil/edebiyat hareketinin başarısının çeşitli nedenleri olduğuna kuşku yoktur. Nitelikli bir aydın ekibin kolektif olarak hareket etmesi; sağlam bir teorik çerçeve içinde sistemli ve gerçekçi bir programın öne sürülmesi ve bu programın uygulamaya geçirilmiş olması; kararlı, ısrarcı, hatta hırçın ve tartışmacı tutum bu nedenlerin bazılarıdır. Ancak, özellikle işaret edilmesi gereken iki etken daha söz konusudur. Bunlardan biri, hareketin sadece bir dil/edebiyat hareketi olmayıp siyasî ve ideolojik boyutlarının da bulunmasıdır. İkincisi ise İttihat ve Terakki etkenidir; İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin desteğidir. Dilde sadeleşme ve uluslaşma akımı ilk kez arkasına tam teşekküllü bir siyasî örgütü almış, ilk kez siyasal iktidardan tam anlamıyla destek görmüştür. Hareketin kapsamlı etkisinde ve kesin başarısında bu unsur belirleyici olmuş görünür.

İkinci devrenin bir diğer farklılığı, yabancı edebiyatlara karşı gösterilen ilginin yoğunlaşmasıdır. Fransız edebiyatından yapılan tercümelerin sayısındaki artış belirgindir. Ama daha dikkat çekici olanı, Fransız edebiyatı dışında bir edebiyata, Rus edebiyatına olan ilginin açık şekilde kendini göstermesidir. Bu

yönelim, Batı taklitçiliğini reddeden Genç Kalemler'in (ve Türkçü akımın) arayış içinde olduğu ve yeni kaynaklara yöneldiği şeklinde yorumlanabilir.

Özellikle belirtilmesi gereken bir diğer husus, ikinci ciltle beraber derginin ilgi alanında göze çarpan genişlemedir. İkinci devresinde Genç Kalemler'i bir "dil ve edebiyat dergisi" olarak sınıflamak her zaman o kadar kolay değildir. Çünkü bu devrede dil ve edebiyat türünde metinler dışında tarih, felsefe, kadın konulu yazılar önemli bir yer tutar. Mizah sütunlarının ikiye çıkarılmış olması da bu tabloya eklenmelidir. Başka bir deyişle, Genç Kalemler ikinci devresinde, ilgi alanı çok daha geniş bir süreli yayına dönüşmüştür.

Özellikle ikinci devreden itibaren (ve üçüncü devrede de) dergi ekibinin başlıca kaygısının kârlılık olmadığı, başka bir deyişle derginin ticarî güdülerle çıkarılmadığı anlaşılmaktadır. Derginin fiyatı ve abonelik koşulları bir yana; hepsinden önemlisi, ikinci devreden itibaren sadece tek bir reklâm alınmış olması bunun en önemli kanıtıdır. Genç Kalemler bir "fikir dergisi" veya "kanaat yayınlayan basın"dır ve bu dergiyi çıkaranlar için en geniş anlamıyla "kamuoyunun yönlendirilmesi" öncelikli hedeftir. Bir misyon üstlenmekle veya bir dava dergisine dönüşmekle ilintili olan bu durum, (aşağıda temas edilecek olan) derginin nasıl finanse edildiği sorusunu daha önemli hale getirmektedir.

Genç Kalemler'e ilişkin olarak şimdiye dek hiç değinilmemiş bir nokta olan hedef-kitle konusunda özellikle belirtilmesi gereken şey, hedef-kitle olarak belirlenen gençliğin etnisite sınırlarıdır. İkinci devreden itibaren derginin hedef kitlesi genel olarak gençlik (Osmanlı gençliği) değil, Türk gençliğidir. Türkler dışındaki unsurlar (hatta İslam olanlar) Genç Kalemler'in hedef-kitle kapsamına girmezler. Toplumsal sınıflar düzleminde, açıkça olmasa da toplumun alt-orta katmanlarına yönelim kendini belli eder. Cinsiyet boyutunda ise, öncelik erkeklere verilse de kadınlar da tümüyle ihmal edilmiş değildir. Özetle, (ikinci ve üçüncü devrelerinde) Genç Kalemler dergisinin hedef kitlesi, toplumun alt-orta katmanlarına dâhil olan tahsilli Türk gençleridir.

Veri yetersizliği nedeniyle derginin okur profili hakkında ancak, oldukça genel bir değerlendirmede bulunmak mümkündür. Gerek derginin genel konumundan, gerekse derginin arka kapaklarında yer alan "Bilmece" sütununda verilen listelerden anlaşılan, derginin okur profilinin hedef kitle ile genel olarak uyumlu olduğudur. İkinci ve üçüncü devrelerde genç ve tahsilli (ve aydın) Türkler (öncelikle erkekler olmakla birlikte ve az da olsa kadınlar da) derginin esas okur kitlesini oluşturmaktadır.

Birinci ve ikinci devreler arasındaki kopuş, en çarpıcı şekilde ideolojik düzlemde tespit edilebilir. Bu bağlamda ikinci devrenin en dikkat çekici ve açıklayıcı kavramlarından biri "Yeni Hayat"tır. Genç Kalemler'in ikinci aşamasından itibaren inşa etmeye çalışıp savunduğu programın ve ideolojinin

temel taşı, “İçtimaf İnkılâp” ve “Yeni Hayat” kavramlarında yatar. Bu devrede sıkça işlenen Yeni Hayat, siyasî dönüşümün (1908 Devrimi) yeterli olmadığı tespitinden hareketle, bir de toplumsal dönüşümün (içtimaf inkılâp) gerekli olduğu sonucuna varılmasıyla üretilmiş bir kavramdır. Siyasî devrimden sonra toplumsal devrim gerçekleştirilecek ve yeni bir hayat/toplum kurulacaktır. “Yeni Hayat”ın kilit noktası ise, bu hayatın bir ulusun hayatı veya ulusal bir hayat olmasıdır.

Aslında Yeni Lisan davası da dil sorununun çok ötesinde bir içeriğe sahiptir ve Yeni Hayat kavramıyla yakından ilişkilidir. Yeni Lisan, Yeni Hayat’ın alt başlıklarından biridir. Dil, Yeni Hayat’ın kuruluşunda bir kalkış noktasıdır. Yeni Lisan hem Yeni Hayat’ın bir unsurudur (onun dili ve onun bu dil üzerinde yükselecek edebiyatının temelidir) hem de ona ulaşmanın temel araçlarından biri ve belki de birincisidir (temel iletişim aracıdır). Nihai hedef ise, hayatın tüm alanlarını kapsayacak toptan bir dönüşümdür. Yeni bir hayatın, yeni bir toplumun inşasıdır. Yeni Lisan hareketinin dikkat edilmesi gereken en önemli yönü, sadece bir dil (ve edebiyat) hareketi olmayıp kültürel, ideolojik ve siyasî boyutlarının da bulunmasıdır. Genç Kalemler’in başlattığı hareket, dil/edebiyat eksenli düşünsel ve toplumsal bir hareket olmuştur. Yeni Lisan davası basit bir dil davası değil, bir hayat, bir kurtuluş, bir varlık, bir bağımsızlık davasıdır.

Dil, ulus kurgusunda kolektif kimliğin ve “biz”lik bilincinin (ve “öteki”nden farklılaşmanın) en temel unsurlarından biri ve hatta belki de birincisidir. Dolayısıyla ulusal kimliğin ve ulus inşasının vazgeçilmez bir ögesidir. “Yeni” (ulusal) dil, yeni (ulusal) hayatın olmazsa olmaz şartıdır.

Genç Kalemler’in amacı içtimaf inkılâbı gerçekleştirmek, yeni bir hayat kurmak, yeni bir hayatı ve toplumu inşa etmektir. Tüm dergi yayını, bu hayatın unsurlarını (bu hayatın nasıl bir hayat olacağını) belirlemek, bu hedefe ulaşmanın vasıtalarını bulmak ve yaratmak olarak özetlemek çok da yanlış olmaz. Bu çerçevede içinde Yeni Lisan’ın baş yeri tutması, Genç Kalemler ekibinin dil konusunu hayatî bir mesele olarak algılamasından ve dili Yeni Hayat’a açılan kapının kilidi olarak görmesinden kaynaklanmaktadır. Yeni Hayat ise, tüm yaşamı ve toplumu kapsar.

Genç Kalemler’in birinci devre içeriğinin ideolojik düzlemde Osmanlılık veya Osmanlı vatanseverliği ile karakterize olduğu, bu devrenin ideolojik tonlama sırasının Osmanlı-Batıcı-Türkçü şeklinde ortaya çıktığı belirtilmişti. İkinci devrede bu üçlemenin sırası kesin bir değişime uğrar. Artık sıralama, Türkçü-Batıcı-Osmanlılık şeklindedir.

Genç Kalemler’de Osmanlılık hiçbir zaman tümüyle ortadan kalkmamış ve her zaman Türk Milliyetçiliği ile bir arada bulunmuştur. Devleti (imparatorluğu) koruma/kurtarma kaygısı, Genç Kalemler’in Osmanlılıktan tümüyle vazgeçemesini getirmiştir.

Nitekim imparatorluğun diğer unsurları kendi ulusal çıkarlarını dillendirebildikleri yaygın basın-yayın organlarına (gazetelere) sahipken, Türkçülük akımının, ifadesini daha ziyade dergilerde bulması da Türkçülük-Osmanlılık gerilimiyle ilişkilidir. En azından sözde “millet-i hâkime” konumunda olan Türk unsurun çıkarlarını savunan yaygın bir basın, bu türden girişimlerin çok uluslu imparatorluğun temellerine zarar vereceği düşünüldüğü için, yoktur. Dolayısıyla Türk Milliyetçiliği, ifadesini daha ziyade kimi fikir dergilerinde bulmuştur. Türkçülük akımının gelişmesinde bu dergiler büyük bir rol oynamıştır ve İttihat ve Terakki Cemiyeti de tüm basın-yayın olanaklarıyla bu akımı desteklemiştir. Genç Kalemler bu durumun yetkin bir örneği olarak boy göstermektedir.

İttihatçı/Türkçü Genç Kalemler her ne kadar Osmanlılıktan tümüyle vazgeçemese de ilk devreden farklı olarak artık roller değişmiştir. Osmanlıcı ton zayıflamış, Türkçü ton yoğunlaşmıştır. Şimdi tecrit durumunda olan ve sadece bir alana (siyaset alanına) hapsedilen Osmanlılıktır. Hatta Türk Milliyetçiliği yer yer bu alana da el uzatır. Genç Kalemler’in kültür milliyetçiliği siyasî imalar ve atıflarla yüklüdür. Öyle ki siyasî Osmanlılığının zaman zaman inandırıcılığını yitirdiği bile söylenebilir.

İkinci devrenin Türkçülüğü, birinci devrenin Osmanlılık yanında ezilen naif milliyetçiliği değildir. Milliyetçi söylemde hem niceliksel bir artış hem de niteliksel bir derinleşme göze çarpar. Birinci cildin satır arası değinmeleri ikinci ciltle birlikte başat unsura dönüşür. Üstelik çok daha sistemli bir milliyetçi perspektif derginin ideolojik omurgasına yerleşir. Ayrıca, genel olarak ilgi alanının genişlemesine bağlı olarak bu milliyetçilik dil ve edebiyat alanlarının ötesine geçer. Milliyetçi bir bakış açısıyla ele alınan tarih, bunun en tipik örneğidir.

Birinci devrenin çok naif ve Osmanlılık altında ezilen kültür milliyetçiliği ikinci devrede yerini açık, güçlü ve dolgun bir kültür milliyetçiliğine bırakır. Hatta Türkçülük zaman zaman kültür alanının sınırlarını zorlar. Bu kültür milliyetçiliği artık siyasî tonlar ve imalar da içermektedir.

Genç Kalemler’in ikinci (ve özellikle üçüncü) devresinin, Türkçülük akımının/ideolojisinin dil/edebiyat veya daha genel olarak kültür alanından siyaset alanına geçiş aşamasını temsil ettiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Dolayısıyla, Genç Kalemler’de görülen milliyetçiliği, çoğunlukla yapıldığı gibi, “kültür milliyetçiliği” olarak sınıflamakla yetinmek, bu yayını olduğundan daha dar bir alana sıkıştırmak anlamına gelecektir.

Genç Kalemler’in, örneğin dönemin bir diğer ünlü milliyetçi dergisi Türk Yurdu’na göre, Osmanlı İmparatorluğu dışındaki Türklere çok daha ilgisiz olduğu bir gerçektir. Ancak, hiç ilgisi olmadığını söylemek de mümkün değildir. Türk Yurdu kadar olmasa da Genç Kalemler’in de Osmanlı dışı Türklere ilgisi görülür. Hatta derginin son iki devresinde yer yer Pantürkçülük yapılır.

Genç Kalemler'in Pantürkizmi zayıf ve yüzeyseldir. Kendini nadiren gösterir ve ortaya çıktığında da dilsel/kültürel karakterdedir. Bununla beraber, çok nadiren (sadece iki kez), içerdiği siyasî tonla kültür sınırlarını belli belirsiz yokladığı söylenebilir. Selanikli Genç Kalemler'in "ulusal uzam"ı ise, kesin hatlarla çizilmemiş olmakla birlikte, Rumeli ve Anadolu'dur.

Ama daha ilginç, görüldüğü az yerde de bu Pantürkçülüğün "bütün Türkler için" olmaktan ziyade, "Osmanlı Türkleri için/yararına" olduğu izlenimi uyandırmasıdır. Diğer bir deyişle, Genç Kalemler'in Pantürkçülüğünde Osmanlı dışı Türkler bir nevi malzeme veya araç konumundadır. Esas olan Osmanlı Türklerinin çıkarıdır ve bütün Türklerin birliği de Osmanlı Türkleri yararına tek taraflı olarak konumlandırılır. Genç Kalemler'deki Pantürkçülük bağımsız bir hedef olmaktan ziyade, Osmanlı Türklerinde ulusal bilinç yaratmanın bir aracı ve Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşüne verilecek potansiyel bir yanıt niteliğinde görünür. Bu konumlanışla ilişkili bir diğer husus, Genç Kalemler'de zaman zaman Osmanlı Türkleri karşısında Osmanlı dışı Türklerin "geri" olarak nitelenerek küçümsenmesidir. Demek ki Genç Kalemler'in esas ilgi alanı Osmanlı Türkleridir ama bu odaklanma, Osmanlı dışı Türklere karşı ilginin hiç olmadığı anlamına da gelmemektedir.

Genç Kalemler milliyetçi olduğu gibi, aynı zamanda halkçıdır da. Bu özellik de ilk devrede görünmez. Yeni devresiyle birlikte Genç Kalemler, II. Meşrutiyet dönemi halkçı akımının kalkış noktalarından biri olmuştur ve bu özellik üçüncü devrede de sürer.

Rus Narodnizmi'nden etkilenen halkçı bir yayın olan Genç Kalemler sosyalist değildir ve dergide sosyalizm belirli noktalardan eleştirilmiştir. Ancak, bu eleştirilerde oldukça ölçülü olunduğu, zaman zaman sosyalizme sempatiyle yaklaşıldığı ve hatta belki de sosyalizmden etkilenilmiş olduğu söylenebilir.

İkinci aşamasında Genç Kalemler çok daha "toplumsallaşmış" ve Türkçüleşmiş bir yayın görünümü verir. Halkçı Türkçülük artık, yeni bir hayatın temeli, neredeyse tüm yaşamı kapsayacak bir toplum projesi olarak belirirken; önceki devrin sıradan edebiyat dergisi Genç Kalemler de artık ulusal bilinç aşılama, ulusal gurur ve özgüven, "mefkûre" ("ideal") yaratmaya çalışan bir yayın haline gelmekte, bir ulus-inşası aygıtı olarak boy göstermektedir. Bu, Osmanlıcı bir edebiyat dergisinin Türkçü bir fikir dergisine dönüşümüdür.

Vurgulanması gereken önemli bir nokta da; II. Meşrutiyet döneminin (Türkçülük dışındaki) diğer akımları olan Osmanlıcılık, Batıcılık ve İslamcılık arasında Genç Kalemler'in en yakın durduğu akımın Batıcılık, en uzak durduğu akımın İslamcılık olduğudur. Genç Kalemler'de gittikçe kuvvetlenen Türkçülük ile hiçbir zaman tümüyle ortadan kalkmasa da gittikçe zayıflayan Osmanlıcılık arasında Batıcılık istikrarlı bir görüntü verir. İslamcılık ise hiç denecek kadar az

görünür; kelimenin gerçek anlamıyla istisnadır.

İkinci devrenin bir diğer önemli özelliği, "Genç Kalemler Tahrir Heyeti" isimli bir kurulun oluşturulmuş olmasıdır. "Genç Kalemler incelemeleri"nin fazla ilgisini çekmediği anlaşılan ve kimlerden oluştuğu şimdiye dek bilinmeyen "Genç Kalemler Tahrir Heyeti" mensupları tarafımızdan tespit edilmiştir. İkinci devrede ortaya çıkan ve üçüncü devrede yeni katılımlarla genişleyen Genç Kalemler Tahrir Heyeti şu isimlerden oluşmaktadır: Ali Canip, Ömer Seyfettin, Ziya Gökalp, Mustafa Nermi, Kâzım Nami, Aka Gündüz, Suphi Ethem ve Mehmet Ali Tefvik Beyler. Son iki isim dergi ekibine üçüncü devrede katılmıştır. Bu sekiz kişi aynı zamanda derginin en önemli ve üretken yazarlarıdır. Yazı performanslarıyla derginin büyük kısmını dolduran onlardır.

Tahrir Heyeti üyelerinin genel özellikleri şöyle sıralanabilir: Rumelili (Balkanlı) olmaları veya orada bulunmuş olmaları; II. Abdülhamit döneminde (çoğunlukla 1880'lerde) doğmuş olmaları; toplumun alt-orta sınıflarına mensubiyetleri; mektepli, Batı tarzı eğitim almış ve Batı (özellikle Fransız) fikir dünyasından besleniyor olmaları; hayatlarının bir döneminde öğretmenlik yapmış olmaları; matbuat dünyası içinde yer almaları; Jön Türk geleneğinden gelmeleri, İstibdat rejimine karşı siyasî mücadeleye katılmış olmaları ve resmen İttihatçı veya Cemiyet'e çok yakın kimseler olmaları; bu siyasî duruşa karşın çoğunun günlük siyasetten uzak durması ve daha çok kültür/sanat ve bilim düzlemlerinde faaliyet gösteriyor oluşları; burjuva zihniyetli ve çağdaşlaşmacı olmaları; (kendilerini öyle tanımlamaları anlamında) Türk ve Türkçü olmaları.

İlgili çalışmalarda bir karışıklığın veya ilgisizliğin fark edildiği bir diğer nokta da dergi yazarlarına ilişkindir. Genç Kalemler'de bir ürünü ve dolayısıyla imzası bulunan herkesi "dergi yazarı" olarak nitelemek mümkün değildir. Genç Kalemler dergisinin, Tahrir Heyeti üyeleri dışında kalan yazarları şunlardır: Mustafa Halûk, M. Selahattin (Güngör), Hüseyin Hüsnü, Âkil Koyuncu, Hakkı Süha (Gezgin), Kemal Nesrin, Hüseyin Naci, Celal Sahir (Erozan), Cemal Mukbil, Muvaffak Galip, Ethem Hidayet ve Selahattin Asım Beyler.

Yazarlar (özellikle Tahrir Heyeti üyesi olanlar) konusunda önemle belirtilmesi gereken bir özellik, dergiye katkıları noktasındaki değişkenliktir. Genç Kalemler hiç de çoğunlukla sunulduğu gibi, sadece Ali Canip, Ömer Seyfettin ve Ziya Beylerden ibaret değildir. Derginin değişik dönemlerinde değişik kalemlerin ön plana çıktığı görülmektedir. Bunun tek istisnası, en baştan en sona dek birinci planda olan Ali Canip Bey'dir.

Birinci devrenin sürükleyici yazarları Ali Canip ve Kâzım Nami Beylerdir. İkinci devrede Ali Canip, Ömer Seyfettin ve Ziya Beyler belirgin şekilde ön plana geçer. Aşağıda görüleceği gibi, üçüncü devrede bu durum da değişecektir.

İttihat ve Terakki Cemiyeti - Genç Kalemler İlişkisi

Finansman meselesi de dâhil olmak üzere, Genç Kalemler'i her yönüyle çözümlenmede kavranması gereken temel halka, derginin İttihat ve Terakki Cemiyeti ile olan ilişkisidir. Ali Canip - Ömer Seyfettin - Ziya Gökalp yoldaşlığı ve bir dava organına dönüşme dışında, sözünü ettiğimiz yapısal dönüşümün (ikinci devreye geçiş) zeminini oluşturan bir diğer temel unsur, Cemiyet ile dergi arasında organik ilişkinin kurulmasıdır. Genç Kalemler, ikinci ve üçüncü devrelerinde Cemiyet ile organik bir ilişki içinde olmuştur. Bu ilişki, gerek maddî (finansal ve diğer), gerek kadro, gerekse siyaset/ideoloji düzleminde söz konusudur. Genç Kalemler, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin her anlamda maddî destek verdiği, İttihatçıların çıkardığı ve yazar kadrosunu İttihatçıların oluşturduğu, içerik itibarıyla İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin siyasetine ve ideolojisine uygun yayın yapan bir süreli yayındır. Dergiye ilişkin hangi yön üzerinde durulursa durulsun, bu, gözden kaçırılmaması gereken bir noktadır. Genç Kalemler, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin yarı-resmî (veya gayri-resmî) yayın organı, naşir-i efkârıdır. Dolayısıyla dergiye ilişkin pek çok husus (en başta da yayın çizgisi) bu bağlamda ve sayede açıklanabilir. Hâlbuki Genç Kalemler incelemelerinde bu ilişkiden ya hiç bahsedilmemiş ya da söz konusu ilişki yüzeysel bir değinmeyle geçiştirilmiştir.

Yazılı basının etkinliğinin daha iyi anlaşıldığı II. Meşrutiyet döneminin siyasî ve ideolojik mücadeleleri içinde kitle iletişim araçları, özellikle de süreli yayınlar başrolü oynamışlardır. II. Meşrutiyet devri basınının en belirgin özelliklerinden biri, basında siyasî partilere göre oluşan gruplaşmalardır. Bu dönemde basın genellikle İttihatçılar ile İttihatçılara karşı olanlar (muhalifler) diye ikiye ayrılmıştır. Süreli yayınlar siyasî ve ideolojik mücadelenin temel araçlarından biri olarak boy göstermiştir.

1908 Devrimi'nin baş mimarı ve II. Meşrutiyet dönemi siyasetinin baş aktörlerinden olan İttihat ve Terakki Cemiyeti basına özel bir önem vermiştir. Cemiyet, yurt içi ve yurt dışındaki muhaliflerine karşı siyasî mücadelesinde, aydın kesimler ile kitleleri kazanma ve seferber etme davasında, kendi programını ve ideolojisini ülkeye hâkim kılma çabasında ve örgütlenme faaliyetlerinde süreli yayınları temel bir araç olarak görmüş ve faal bir şekilde kullanmıştır.

Cemiyet'in süreli yayınlarla olan ilişkisinin duruma göre farklılaşabildiğini özellikle belirtmek gerekir. Cemiyet'e ait veya doğrudan bağlı yayınlar olduğu gibi, resmen bağlı veya ait olmayıp çeşitli derecelerde Cemiyet'in çizgisini izleyenler, destekleyenler veya eğilimli olanlar da vardır. Genç Kalemler, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin gayri-resmî diyebileceğimiz yayın organlarından biridir.

Genç Kalemler'in sadece sıradan bir dil/edebiyat dergisi olmadığı, daha geniş anlamıyla yeni bir kültür/hayat yaratma ve bir ideolojiyi topluma hâkim

kılma peşinde olduğu dikkate alınacak olursa, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Genç Kalemler'de kendi ideolojisinin ve kültür politikasının araçlarından birini bulduğu veya belki de daha doğru olarak bu araçlardan birini yarattığı söylenebilir. II. Meşrutiyet döneminde, tüm çevre etkinlikleriyle birlikte Genç Kalemler dergisi, kültür politikalarında önemli bir rol oynamış, Cemiyet'in kültür/ideoloji aygıtlarının en önemlilerinden biri olmuştur.

Genç Kalemler'in yürüttüğü dil hareketiyle Cemiyet'in merkezîyetçi dil politikası arasında yakın bir ilişki olduğu gibi, Genç Kalemler'in siyasî tonlar yüklü kültür milliyetçiliği ile Cemiyet'in gittikçe yükselen ama alenileşemeyen Türkçülüğü arasında da bir bağ söz konusudur. Bununla beraber, derginin doğrudan doğruya Cemiyet Merkezi tarafından talimatla yönetildiği ve/veya dergide her zaman parti çizgisinin birebir izlendiği sanılmamalıdır. Cemiyet'in dergiye doğrudan bir müdahalesi olmamıştır. Genç Kalemler örneğinde olduğu gibi, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin çeşitli yayınlarla sıra dışı ve karmaşık denebilecek ilişkileri olmuştur.

Genç Kalemler - İttihat ve Terakki Cemiyeti ilişkisinde üç isim ana bağlantı noktası konumundadır. Bunların başında, Cemiyet'in 1910 Kongresi'nde Merkez-i Umumi üyeliğine seçilen Ziya Gökalp gelir. 1910 Kongresi, bu kongrede Gökalp'in Merkez-i Umumi üyeliğine seçilmesi, örgütün gençlik kolundan sorumlu olması ve dergi ekibine katılımıyla Genç Kalemler'in yeni (ikinci) devresinin başlaması arasında yakın bir ilişki söz konusudur. Bir İttihatçı olan ve başyazarlık (editörlük) görevine Merkez-i Umumi tarafından atanan Ali Canip ve hem İttihat ve Terakki Cemiyeti Merkez-i Umumi kâtibi hem de derginin imtiyaz sahibi ve sorumlu müdürü olan Nesimi Sarım Beylerse diğer iki ana bağlantı noktasını oluştururlar.

Yukarıda da belirtildiği gibi, İttihat ve Terakki Cemiyeti ile olan ilişkinin birinci cilt ve hatta Hüsün ve Şiir için de geçerli olduğuna dair kimi işaretler mevcuttur. Ancak, bu devrelerde ilişki daha dolaylı görünür. Bu dolaylı bağın organik bir ilişkiye dönüşmesi ikinci devrenin başlamasından hemen önce gerçekleşmiştir.

Genç Kalemler'in birinci devresi ile ikinci (ve üçüncü) devreleri arasındaki en önemli farklardan biri de dergiyi çıkaran ekibin ve çevresinin dergicilik dışı faaliyetleridir. İlk kez ikinci devrede girilen bu türden etkinlikler hem üstlenilen misyonla hem de Cemiyet ile ilgilidir. Kitapçıklar yayınlamak, anket yapmak, konferanslar, tartışma toplantıları ve gece dersleri düzenlemek, tercüme yapmak ve ders kitapları hazırlamak bu türden faaliyetlerdir.

Üçüncü Devre

Genç Kalemler'in yeni bir aşamaya geçişi özellikle siyasî ve toplumsal

gelişmelerle ilişkilidir. Eylül 1911’de başlayan Trablusgarp Savaşı ve İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin 1911 Kongresi (Eylül-Ekim) bu noktada belirleyici gelişmelerdir. Genç Kalemler’in ikinci kırılma noktası 1 Aralık 1911 günü çıkan 12 numaralı nüshadır. Bu nüsha ile beraber Genç Kalemler için yeni bir dönem başlar. 12 numaralı nüshada başlayan bu son süreç, derginin yayın hayatından çekilmesine dek sürecektir. Başka bir deyişle, Genç Kalemler’in üçüncü devresi Aralık 1911 - Kasım 1912 tarih dilimine denk düşer ve 12-27 numaralı nüshaları içerir.

Burada da dönüşüm önce görüntüde (teknik özelliklerde) kendini dış vurur. 13 numaralı nüshadan itibaren derginin ebadı küçülür. Birinci cildin boyutlarına geri dönülür. Ancak, bununla beraber derginin sayfa sayısı da artar. İlk iki devrede 16 sayfa olan dergi artık 24 sayfa olarak çıkmaya başlar. Bu devrenin ilerleyen sayılarında fotoğraf kullanılmaya başlanması da II. Meşrutiyet dönemi basınının genel koşulları açısından not edilmesi gereken bir değişimdir.

Üçüncü aşamayı niteleyen en önemli kopma noktalarından biri yazarlara ilişkindir. Derginin ve Yeni Lisan hareketinin kurucusu olan, bir önceki aşamada baskın konumda bulunan Ali Canip, Ömer Seyfettin Beylerin ve özellikle de Gökalp’in yazı katkısı üçüncü devrede belirgin şekilde azalır. Kurucuların oransal katkısı azalırken, doğal olarak dergiye yeni yazarlar katılmış ve daha önce de derginin yazarı olan bazı kimselerin katkısı artmıştır. Diğer bir deyişle, üçüncü devrede imza çeşitliliği açısından daha zengin bir görünüm söz konusudur. Bu dönemde sivrilen üç isim görülür. Bunlar, Mustafa Nermi, Suphi Ethem ve Mehmet Ali Tevfik Beylerdir. Bu gruba belki Aka Gündüz de dâhil edilebilir. Üçüncü devrede dergi ekibine (Tahrir Heyeti’ne), yayın çizgisini etkileyecek kadar önemli iki yeni ismin (Mehmet Ali Tevfik ve Suphi Ethem Beyler) katılması dikkat edilmesi gereken bir gelişmedir.

Üçüncü devre ile ikincisi arasındaki en önemli kopuşlardan biri dergi içeriğine (yayın çizgisine) ilişkindir. Her ne kadar Genç Kalemler ikinci ciltle beraber esas içerik yapısını kazanmış olsa da üçüncü devre bu açıdan da kimi önemli değişiklikler içermektedir. Her şeyden evvel, ikinci devrenin ağırlık noktası olan Yeni Lisan konusu Genç Kalemler ekibi için eski hararetini yitirmiş ve hatta biraz arka planda kalmaya başlamıştır. Dahası, bu devrede dil ve edebiyatın gerek teorik makale gerekse edebî ürün düzleminde oransal ağırlığını kaybetmeye başladığı ve teorik edebî makalelerin kendi içinde de ağırlığın izahat yönelimli metinlerden tartışma (polemik) yönelimlere kaydığı görülür.

Yabancı edebiyatlara karşı ilgi artarak ve genişleyerek sürerken, özellikle Mustafa Nermi ve Suphi Ethem Beylerin yazı performanslarına bağlı olarak, “bilim/felsefe” kategorisinde değerlendirilebilecek olan metinlerin sayısında ciddi bir artış söz konusudur. Ayrıca, Ali Canip Bey’in hazırladığı iki mizah sütununun artık dergide yer almadığına işaret edilmelidir.

Bu bağlamda üçüncü devrede göze çarpan ilk husus, derginin bir dil ve edebiyat dergisi olmaktan iyice çıkışıdır. Genç Kalemler bu devresinde, daha da geniş kapsamlı; dile ve edebiyata verildiği önem varlığını sürdürmekle birlikte, farklı alanlara da eğilen, içerik itibarıyla çok daha zengin bir yayına dönüşmüştür. Üçüncü ve dördüncü ciltler için “dil/edebiyat, kültür ve felsefe/bilim dergisi” nitelemesini yapmak yanlış olmayacaktır.

Bir diğer önemli değişiklik, edebî ürünlerin (özellikle şiir ve hikâye) içeriklerindeki aşk gibi kişisel konulardan toplumsal ve siyasî konulara doğru gerçekleşen dönüşümün şiddetle kuvvetlenmesidir. Bu dönüşüm kuşkusuz, güncel siyasî gelişmelerle ve Genç Kalemler’in milliyetçiliğindeki koyulaşmayla ilişkilidir. Günlük siyaset her ne kadar Genç Kalemler’in gündeminde prensip olarak yoksa da özellikle Trablusgarp Savaşı dergi içeriğini kuvvetli bir şekilde etkilemiştir.

Genç Kalemler’in üçüncü devresinde sanat (edebî ürünler) ağırlıklı olarak toplumsallaşır ve siyasîleşir. Bu dönemde Genç Kalemler’in edebiyatı bir “harp edebiyatı”na dönüşür. Özellikle şiirde ve hikâyede propaganda unsurları görülmeye başlanır. Söz konusu olan, Türkçü tonu yoğun bir vatanseverlik ajitasyonudur.

İkinci devrenin manifestosu (ilk Yeni Lisan makalesi) nasıl Ömer Seyfettin tarafından yazılmış ve ikinci cildin ilk nüshasında yayımlanmışsa; Genç Kalemler’in üçüncü devresinin manifestosu da Ömer Seyfettin’in kaleminden çıkmıştır. Bu metin, 13 numaralı nüshada yayımlanan “Primo Türk Çocuğu” başlıklı “makalemsi” hikâyedir. Yer yer makale özellikleri gösteren bu hikâye, Genç Kalemler’in yeni yöneliminin temel hatlarını verir.

İdeoloji düzlemde derginin ikinci devresindeki tonlama (Türkçü-Batıcı-Osmanlı) üçüncü devrede de temelde sürer. Ancak, Türkçü renk iyice şiddetlenir; genişler ve derinleşir.

Bu hususta belirtilmesi gereken ilk dönüşüm yazarlara ilişkindir. Genç Kalemler’in birinci devresinde Türkçülük yaptığını söyleyebileceğimiz dergi yazarları sadece Ali Canip Bey ile Kâzım Nami Bey’dir. Bunlara bir de bu cildin son sayısındaki ünlü “Turan” şiiriyle Gökâlîp eklenmelidir. İkinci devrede ise Türkçülük yapanlar Ali Canip, Ömer Seyfettin ve Ziya Beylerdir. Demek ki Genç Kalemler’in ilk iki devresinde (ilk 17 sayısında) sadece dört kişinin ürünlerinde Türk Milliyetçiliği görülür.

Kısmen kalem zenginleşmesine bağlı dikkat çekici bir değişim, Türkçülüğün artık sadece bu üç kişinin yazılarında değil, başka yazarların ürünlerinde de zuhur etmesidir. Ali Canip, Ömer Seyfettin ve Ziya Gökâlîp dışında bu minvalde zikredilmesi gereken isimler, Mustafa Nermi, Aka Gündüz, Mehmet

Ali Tevfik, Suphi Ethem, Hakkı Süha, Kemal Nesrin, M. Selahattin ve Selahattin Asım Beylerdir.

İdeolojik değişimin ikinci boyutu, Genç Kalemler'in milliyetçiliğinde meydana gelen genişleme ve derinleşmedir. Milliyetçi/vatansever ve kısmen de "Doğulu" bağlam ve retorik son devrede iyice ağırlık kazanır, milliyetçi söylemin tonu şiddetlenir ve (Trablusgarp Savaşı iklimi içinde) kültürel boyutu aşarak siyaset alanına daha çok taşar.

Balkan Savaşları'nın gölgesinde kalan ve bu nedenle de etkileri üzerinde genellikle fazlaca durulmayan (veya Balkan Savaşı ile birlikte toptan durulan) Trablusgarp Savaşı'nın Türkçülük akımının (ve İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Türkçülüğünün) gelişimindeki etkin rolüne işaret edilmelidir. Türkçü akımın önde gelen temsilcisi Genç Kalemler örneği üzerinden, (daha başka nedenler unutulmadan) Trablusgarp Savaşı'nın Türk milliyetçi hareketine dikkat çekici bir ivme kazandırdığı görülebilmektedir.

Derginin söz konusu aşamasında milliyetçi tondaki belirgin kuvvetlenme her düzlemde kendini belli eder. Edebî ürünlerden, makale türündeki yazılardan ve yabancı edebiyat (gerek makale gerekse tercüme) kategorisinden başka, bu durum sütun isimlerine bile yansımıştır.

Daha yukarıda ifade edildiği gibi, üçüncü devrede de kültürel Pantürkçülük görülür ama milliyetçilik noktasındaki genel yönelimin aksine, şiddetlenmemiştir.

Genç Kalemler'de milliyetçiliğin belirgin şekilde, her aşamada ve bir buçuk-iki yıl gibi oldukça kısa sayılabilecek bir sürede nasıl kuvvetlendiğini görmek için birinci ve üçüncü devreleri kabaca bile olsa karşılaştırmak yeterlidir. Derginin başı (birinci cildi) ile sonu (dördüncü cildi) arasında ciddi bir ideolojik farklılaşma söz konusudur.

Türkçülük esas itibarıyla yine kültür alanında sürdürülmekle, yani temelde yine kültürel milliyetçilik düzleminde kalınmakla birlikte, üçüncü devrede milliyetçiliğin kültür alanının dışına daha çok taşıdığı, siyasî tonun daha bir ağırlık kazandığı, derginin daha siyasî bir renge büründüğü söylenebilir. Genç Kalemler'de Osmanlılık hiçbir zaman açıkça reddedilmemiş, görünürde her zaman savunulmuştur. Ancak, Genç Kalemler'in söylemi kimi zamanlar öyle bir noktaya varmaktadır ki açıkça ifade edilmemiş de olsa bu anlarda mantıken Osmanlılığın reddi sonucuna varılabilmektedir.

İttihat ve Terakki Cemiyeti ile olan organik ilişkisi nedeniyle Genç Kalemler'de Türk olmayan Osmanlı unsurlarına karşı bir "Türleştirme politikası"nın savunulup savunulmadığını belirlemek önemlidir. Genç Kalemler'in üç farklı devresi için de böyle bir politika güdüldüğünü söyleyebilmek mümkün

değildir. Genç Kalemler'in "Türkleştirme politikası" yalnızca Türk unsura yöneliktir.

Belirleyici bir etken olmamakla birlikte, üçüncü devrenin ideolojik açılımlarındaki bir değişikliğe de değinilmelidir. Genç Kalemler'in bir "harp edebiyatı"na dönüşen ve dolayısıyla propaganda unsurları içeren kültürel üretimi esas itibariyle Türkçü, sonra Osmanlıcı şekilde ortaya çıkmakla birlikte, çok az da olsa İslamcı tonlara da sahiptir. Başka bir deyişle, diğerleriyle kıyaslanamayacak oranda da olsa bu devrede (dördüncü sırada) İslamcılık da görülür. Bu açıdan belirtilmesi gereken husus, Osmanlıcılığın ve de özellikle İslamcılığın işlevsel niteliğidir. Bunların, savaş ortamında siyasî amaçlar için kullanıldığı açıkça görülmektedir. Bu durum özellikle İslamî motifler için geçerlidir.

Bir yandan Genç Kalemler'in kültürel üretimi savaş ortamına uygun bir şekle bürünürken, diğer yandan, milliyetçi (Türkçü) kültürel üretimin savaş koşullarından yararlandığı, savaşı kendi ulusal kimlik üretme amacı doğrultusunda kullandığı da söylenebilir.

Genç Kalemler'in üçüncü devre ideolojisi hakkında söylenmesi gereken bir diğer şey, dergide Batı (Avrupa) karşıtı söylemin bir yandan şiddetlenmesi, diğer yandan daha sistemli hale gelmesidir. İtalya üzerinden "intikam" vurgusu yoğun olan bu söylem, yer yer anti-emperyalist ve ezilen (Doğulu) uluslar arasında dayanışmacılık niteliğine ulaşır. Bununla birlikte, Batı'ya yönelik eleştiri ve öfke hiçbir zaman, örneğin İslamcı bir nitelikte olmamış, felsefî/düşünsel düzlemde, aşağıda değinileceği gibi, Batı'dan beslenme sürmüştür.

Özellikle belirtilmesi gereken bir diğer husus, dergide içerik itibariyle bilimin yükselişiyle beraber, ideolojik düzlemde de bilimin ve materyalizmin iyice ön plana çıkışı ve açıkça olmasa da sonuç itibariyle din karşıtlığının kuvvetlenerek sürmesidir.

Üç aşamasında da Genç Kalemler'in temel referansı Batı ve esas olarak da Fransız bilimi/felsefesi/toplumbilimi ve edebiyatı olmuştur. Batılı, bilhassa Fransız kaynaklara dergide yüzlerce atıf vardır. Genç Kalemler'in ana düşünsel kaynağı Fransa'dır ve bu durum tüm devreler için geçerlidir. Ayrıca, Avrupa ve Fransa bir model de sunmaktadır. Genç Kalemler'in temel toplum modeli, Batı Avrupa'da olabilecek en yetkin örneklerinin bulunduğu, ulus düzleminde örgütlenen burjuva toplumdur.

Buna karşın, Genç Kalemler özellikle ikinci devreden itibaren Batı karşısında çok hassas bir duruş göstermiş ve Batı'ya karşı "titiz" diye nitelenebilecek bir tutum geliştirmeye çalışmıştır. Genç Kalemler'deki egemen düşüncenin başat özelliklerinden biri, körü körüne taklidin şiddetle reddedilmesidir. Dergide Tanzimatçılığın mahkûm edilmesinin temel

nedenlerinden biri de budur. Bu ilke eski Osmanlı toplumu için olduğu kadar, Batı için de geçerlidir. Genç Kalemler Batı'dan iktibası tümüyle reddetmemekle birlikte, özgünlüğü ve yaratıcılığı ön plana çıkarmıştır. Batı'nın hazinelerinden beslenilecek ama özgün (ulusal) olan yaratılacaktır. Ayrıca, özellikle üçüncü devrede açık bir Avrupa karşıtlığı ve anti-emperyalizm görülür. Bağımsızlıkçılık ikinci ve üçüncü devrelerin belirgin niteliklerinden bir diğeridir.

Genç Kalemler'in temsilcisi olduğu ideolojinin temel unsurlarından biri de bilim veya bilimciliktir. Genç Kalemler tam anlamıyla "bilimperest" bir yayındır. Hatta bunun da ötesinde, bilim neredeyse bir kült haline getirilmiştir. Tüm dergi yayını, bilimin Genç Kalemler ekibi için en yüksek değerlerden biri olduğunu ve açıkça telaffuz edilmemiş olsa bile, kesinlikle dinden üstün tutulduğunu ortaya koyar. Tüm Genç Kalemler ekibine laik ve bilimci bir perspektif hâkimdir. Din ise, kelimenin gerçek anlamıyla kenara sürülmüştür.

"Terakki" (ilerleme) de (özellikle bilim ile ilintili olarak) Genç Kalemler'in temel düsturlarından biridir. Bilim ve terakki vurgusu, derginin düşünsel/felsefi temelinde yatan pozitivist/materyalist anlayışla uyumludur.

Son iki aşamasında Genç Kalemler üzerinde etkili olan isimler arasında, idealist voluntarist felsefesiyle Alfred Fouillée'yi, toplumbilim kuramıyla Emile Durkheim'ı ve dil konusundaki görüşleriyle Max Müller'i özel olarak zikretmek gerekir. Yerli kaynaklarda ise özellikle Hüseyinzade Ali Bey ile Şemsettin Sami Bey'in etkilerinden söz edilmelidir. Şemsettin Sami ve Hüseyinzade Ali Beyler dil, milliyetçilik ve halkçılık noktalarından dergi ekibi üzerinde etkili olmuşlardır. Dilbilim, toplumbilim, doğa bilimleri ve tarih derginin favori disiplinleridir. Genç Kalemler'de ekonomi konusuna önem verilmemesi dikkat çekecek kadar belirgindir. Doğaya materyalist bakış netken, toplum idealist bir perspektifle ele alınmıştır. Toplumsal gelişimde esas olan fikirlerdir. Genç Kalemler'in esas odaklandığı alan "kültür" olmuştur. Bununla birlikte, çok zayıf da olsa, "milli iktisat" anlayışının ilk ışıkları bazı metinlerde sezilebilir.

Milliyetçi ve çağdaşlaşmacı bir hareketin kadın konusuna ilgisiz kalması düşünülemez. Nitekim kadın sorunu Genç Kalemler'in son iki devresinde ele alınmıştır. Bu konudaki tutumun (kadın-erkek eşitliğinin, kadının toplum hayatında yer almasının savunulması) çağdaşlaşma hedefiyle uyumlu olduğu görülmektedir.

Tarihsel Bir Kaynak Olarak Genç Kalemler

Ortaya çıkan bu tabloya bakarak, Genç Kalemler'in asıl ikinci ve üçüncü devrelerinin Türk fikir ve basın tarihi açısından önemli ve dikkate değer olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Özellikle bu devrelerinde Genç Kalemler için, kadro ve hedef-kitle itibarıyla gençlik; nitelik itibarıyla fikir (veya kanaat);

alan/içerik itibariyle dil/edebiyat, kültür ve bilim/felsefe; siyasî duruş itibariyle İttihatçı (Jön Türk); felsefe itibariyle doğada pozitivist/materyalist, toplumda idealist; ideoloji itibariyle ise milliyetçi (Türkçü), çağdaşlaşmacı ve Osmanlıcı bir dergi denebilir.

Genç Kalemler'in milliyetçiliği halkçı, bağımsızlıkçı, anti-emperyalist, çağdaşlaşmacı, laik ve bilimcidir. Sosyal Darwinizm etkisi görülür ama kesinlikle ırkçı değildir. Temel unsuru "dil"dir. Esas olarak kültürel karakterde olsa da siyasî tonlar içeren, siyaset alanına taşan bir milliyetçiliktir. En büyük başarısını kültür (dil ve edebiyat) alanında kazanırken, siyasî Türkçülüğe geçiş (Osmanlıcılığın her alanda reddi ve sonunda ulus-devletin inşası) için de önemli bir merhale olmuştur. Bu akımın etkin bir sözcüsü olarak Türk Milliyetçiliği'nin gelişiminde belirleyici denebilecek bir rol oynamıştır.

Genç Kalemler bir yandan, kendisinden çok evvel başlamış dilde sadeleşme/uluslaşma akımının II. Meşrutiyet dönemindeki en önemli ve o zamana dek görülmemiş nitelikteki sıçramasını temsil ederken, aynı zamanda, 20. yüzyıl Türk edebiyatına damgasını vuracak olan Milli Edebiyat akımının da gerçek kurucusu olarak ortaya çıkmıştır. Ancak, Genç Kalemler ekibinin meselesi dil ve edebiyattan ibaret değildir.

Genç Kalemler, yeni bir hayat yaratmayı hedeflemiş bir grubun kitle iletişim aracıdır. Bu hayat, çağdaş bir toplumun/ulusun laik ve ulusal hayatıdır. Aslında Genç Kalemler'in soyunduğu iş "ulus inşası"dır. Aydınlarla ve halka ulusal bilincin/kimliğin kazandırılması temel misyondur. Bu misyonun yerine getirilmesinde dil (Türkçe), edebiyat (mili edebiyat) ve tarih (İslamiyet öncesi Türk tarihi) temel araçlar olarak kullanılmıştır.

Genç Kalemler'in temel kaygılarından biri, devletin yaşatılması, vatanın kurtarılmasıdır. Bir devlet vardır ama tabanı/desteği yoktur. Bu devletin desteği olması gereken halk (Türk unsur), "ideal"den ("ulusal bilinç"ten) yoksundur. Genç Kalemler'in temel davası, devletin dayanacağı "ulus"u ortaya çıkarmak; başka bir deyişle, ulusu inşa etmektir. Her şey (ve bu arada Genç Kalemler dergisi, Yeni Lisan ve Milli Edebiyat hareketi, dergi çevresinde yürütülen faaliyetler) bu amaca ulaşmanın araçları olmaktan ibarettir. Bu faaliyet, İttihat ve Terakki Cemiyeti ve çevresi bünyesinde yürütülmektedir.

Bu noktada Genç Kalemler'in ana paradoksu da kendini dışı vurur. Bu paradoks, ulus inşasının, çokuluslu imparatorluğu kurtarma/koruma kaygısı ve çabasıyla el ele gidişinden kaynaklanır. Daha ileriki bir dönemde, ancak imparatorluğun çöküşü ile kesin olarak çözülebilecektir.

Dergi içeriğinde olduğu gibi, örneğin dil ve tarih nasıl ulusal bilinç ve kimlik yaratılmasında "yayın-ıç" araçlarsa, bizzat yayının kendisi de içerikteki bu araçları

(veya ideolojiyi) taşıyan bir başka aygıttır. Kitle iletişim araçları (özellikle de süreli yayınlar) milliyetçi akımların doğup gelişmesinde ve ulus inşası sürecinde önemli bir işleve sahip olagelmışlerdir. Genç Kalemler, bu olgunun Osmanlı İmparatorluğu/Türkiye düzlemindeki iyi bir örneği olarak boy göstermektedir.

Genç Kalemler'in yayın sürecindeki devresel kopuşlar ve süreklilikler, dönemin Osmanlı/Türk toplumundaki ekonomik, siyasî, toplumsal, kültürel, düşünsel gelişmeleri ve dönüşümleri kavramak açısından olduğu gibi, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin kültür politikalarının ve ideolojisinin gelişiminin aydınlatılması bakımından da önemlidir.

1908 Devrimi ile başlayan II. Meşrutiyet dönemi, Türk tarihinin en hareketli, canlı, zengin ve önemli devirlerinden biri olmaktan başka, Cumhuriyet dönemine uzanan sürecin ve Cumhuriyet döneminin köklerini de içinde barındırır. Yeni Türkiye'nin hayata geçirip de II. Meşrutiyet döneminde konuşulup tartışılmamış neredeyse hiçbir mesele yok gibidir.

Genç Kalemler dergisi, Osmanlı/Türk tarihindeki belirleyici tarihsel aşamalardan biri olan II. Meşrutiyet dönemi fikir ve basın dünyasının en önemli aktörlerinden biri olmuştur. Kendi çalkantılı döneminden ve bu dönemin en önemli siyasî oluşumu olan İttihat ve Terakki Cemiyeti'nden başka, sonraki dönemleri; özellikle de yeni Türk devletinin kuruluşunu ve Cumhuriyet dönemindeki gelişmeleri ve hatta bugünü bile anlamak açısından üzerinde dikkatle durulması gereken bir kaynaktır.